

РАДИОАКТИВТІ ҚАЛДЫҚТАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ

Уранды өндіру және қайта өңдеу секторында аз мөлшерде қатты (ЖРҚ) және сұйық радиоактивті қалдықтар (ЖРҚ) түзіледі. Бұл негізінен радиоактивті ластанған топырақ және қалдық өнімді ерітінділер. 2024 жылы 25,7 мың тонна ЖРҚ және 129,8 мың тонна ЖРҚ құрылды. Құрылған ЖРҚ-ның барлық көлемі «ҮМЗ» АҚ қалдық қоймасында орналастырылған, ол «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» ҚР Кодексіне және 2023-2042 жылдарға арналған ҚР Экологиялық кодексіне сәйкес қалдықтарды сақтау және көму шарттарын қамтитын қалдық қоймасының қалдықтарын басқару регламентіне сәйкес басқарылады.

Біз Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және халықаралық стандарттарға сәйкес радиоактивті қалдықтарды қауіпсіз және жауапты басқаруды жүзеге асырамыз. 2024 жылы «Қазатомөнеркәсіп» ҰАҚ АҚ-да қалдықтарды басқарудың тиімділігін арттыруға және әлемдік озық тәжірибелерді енгізуге бағытталған 2023-2030 жылдарға арналған радиоактивті қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі Бағдарламаны іске асыру жалғастырылды.

ТАРИХИ ЛАСТАНУДЫ ЖОЮ ЖӘНЕ ЖЕРДІ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ

Біз тарихи қалдықтарды кәдеге жарату және ластанған жерлерді тазарту жұмыстарын жалғастырамыз. 2024 жылы «ҚазМұнайГаз» ҰК АҚ құрамында 1 099 мың тонна тарихи мұнай бар қалдықтарды кәдеге жаратты, оларды орналастыру орындарын қалпына келтіру жүргізілді және мұнай қалдықтарының қалған көлемін нақтылау жұмыстары басталды. Бұзылған жерлерді қалпына келтірудің жалпы ауданы 172 гектарды құрады.

Атап айтқанда, «Қаранжанбасмұнай» АҚ келісімшарттық аумақтағы тарихи ластануды толығымен жойды, 2021-2024 жылдар кезеңінде 518 879 тонна тарихи мұнай қалдықтары кәдеге жаратылды. Каспий теңізінің жағалау аймағында мұнай қалдықтары бар сарай, үш бірлік жерүсті сарайы жойылды және Қаражанбасмұнай келісімшарттық аумағындағы 246 мұнай ластанған учаске тазартылды.

Біз күл үйінділерінің пайдаланылған аумақтарын қалпына келтіруді және оларды экологиялық қауіпсіз және функционалдық аймақтарға айналдыруды қоса алғанда, қалпына келтіру жұмыстарын жүргіземіз. 2024 жылы Қордың күл үйінділерін жою үшін бағалау құны 3 739,3 млн теңгені құрады, бұл өткен жылдың көрсеткіштерінен 18,96%-ға артық. Бұл өсім күл үйінділерін қалпына келтіруге және бұзылған жерлерді қалпына келтіруге арналған жұмыстар мен материалдардың қымбаттауына байланысты.

Тау-кен металлургия секторында 2024 жылы Уванас кен орнын жою жұмыстары жалғасты, оның шеңберінде барлық технологиялық ұңғымалардың тампонажы аяқталды, барлық учаскелік құм тұндырғыштар жойылды және үйінділер тегістелді. Барлық жою жұмыстары, оның ішінде өнеркәсіптік алаңның ғимараттары мен құрылыстарын бұзу және бөлшектеу жұмыстары 2025 жылы аяқталады деп күтілуде.

Есепті жылы «Ақбастау» БК» АҚ-да прогрессивті жоюды жүргізу бойынша жұмыс басталды, онда 80 ұңғыма жойылды. Бұл практика жер қойнауын пайдалануға арналған келісімшарттардың қолданылуы аяқталғанға дейін уран өндірудің геотехнологиялық полигондарында пайдаланылған технологиялық блоктарды жоюды білдіріп, ықтимал зиянды әсердің ұзақтығын қысқарту жолымен қоршаған ортаның жай-күйіне оң әсер етеді, болашақта тарату жұмыстарын жүргізуге қаржылық міндеттемелердің төмендеуіне ықпал етеді және қатысатын өңірлердегі жергілікті халықтың мүдделерін толық көлемде ескереді.

Биоәртүрлілік

GRI 3-3 Бүкіл әлемде экожүйелерге қауіп төніп тұр және кешенді қорғауды қажет етеді. 2024 жылғы тұрақты даму индексіне сәйкес, Құрлық экожүйелерін сақтау Қазақстандағы ең өткір алты мәселенің қатарына кіреді.

Экожүйелерді кешенді қорғау мақсатында Қазақстанның жаңа экологиялық кодексіне биоәртүрлілікті сақтау туралы тарау енгізілді және биоәртүрлілікті өтеу тетігі сипатталды. Бұл механизм жоспарлау кезеңінде өнеркәсіптік және инфрақұрылымдық жобалардың ықтимал салдарын жоюға бағытталған биоәртүрліліктің жоғалуын болдырмау, азайту, жеңілдету және өтеу принципін белгілейді. 2024 жылы БҰҰДБ⁴² Қазақстан Республикасының Экология және табиғи ресурстар министрлігімен серіктестікте Қазақстанда он жылдық кезеңге арналған биоәртүрлілікті сақтау және орнықты пайдалану жөніндегі тұжырымдаманың жобасын әзірледі.

Біз портфельдік компаниялардың Қазақстанның экожүйелеріне әсер етуінің маңыздылығын түсінеміз және Биоәртүрлілікті сақтауды халықтың әл-ауқатының және елдің экономикалық дамуының орнықтылығының маңызды өлшемі деп санаймыз. Биоәртүрлілік мәселелерін басқару портфельдік компаниялар деңгейінде жүргізіледі. Экожүйелерді қорғау саласындағы қызмет бағыттары өнеркәсіптік кәсіпорындардың экологиялық саясатында бекітілген, бірқатар компанияларда флора мен фаунаға әсер етуді болдырмау және азайту жөніндегі бағдарламалар әзірленіп, іске асырылуда, бірегей табиғи объектілерге жақын аумақтардағы қоршаған ортаның жай-күйіне қатаң бақылауды жүзеге асырады, қажет болған жағдайда биоәртүрліліктің жоғалуына өтемақы төленеді.

⁴² Қазақстандағы БҰҰ даму бағдарламасы.

ҚЫЗМЕТ ТҮРЛЕРІ БОЙЫНША ҚАТЫСУ АУМАҒЫНА ЫҚТИМАЛ ӘСЕР ЕТУ

GRI 304-1 Біздің портфельдік компаниялар Қазақстан Республикасының барлық өңірлерінде бар, олардың бір бөлігі биоәртүрлілікке елеулі әсер ететін ауқымды желілік инфрақұрылымға ие. Желілік инфрақұрылымға «ҚазТрансОйл» АҚ және «QazaqGaz» ҰК» АҚ магистральдық мұнай және газ құбырлары, «KEGOC» АҚ магистральдық электр беру әуе желілері, «Самұрық-Энерго» АҚ таратушы электр энергетикалық компанияларының электр беру әуе желілері, «Қазақстан темір жолы» ҰК» АҚ темір жолдары, «Қазақтелеком» АҚ кабельдік телекоммуникациялық желілері жатады. Бұл инфрақұрылым елдің барлық табиғи аймақтарында – орманды дала мен даладан бастап Қазақстанның таулы жоталарына дейін орналасқан және орманды дала, су маңы, дала, шөлейт, шөл және таулы экожүйелерді қоса алғанда, экожүйелердің әртүрлі түрлеріне әсер етеді.

- GRI 3-3** Біз маңызды сызықтық инфрақұрылымы бар портфельдік компаниялардың биоәртүрлілікке теріс әсерінің екі негізгі аспектісін атап өтеміз:
- тұяқты сүтқоректілердің көші-қон жолдарына темір жолдарға, жасанды қоршауларға, үйінді бөгеттерге, жүрдек автомобиль жолдарына кедергі жасау;
 - темір жолдарда және автомобиль жолдарында жануарлардың өлімі.

GRI 304-4 Сондай-ақ, біз Халықаралық табиғатты қорғау одағының (ХТҚО) Қызыл тізіміне және қорғалатын түрлердің ұлттық тізіміне енгізілген флора мен фауна түрлерінің тізімін жасадық, олардың тіршілік ету ортасы портфельдік компаниялардың аумағында анықталған.

GRI 304-4 **Қатысу аумақтарында анықталған түрлер және олардың табиғат қорғаудағы мәртебесі**

ХТҚО Қызыл тізім санаттары	2023	2024
Ең аз алаңдаушылық тудыратын (LC)	48	244
Осал (VU)	7	12
Осал жағдайға жақын күйдегі (NT)	9	16
Жоғалып бара жатқан (EN)	5	6
Толық жойылу алдында тұрған (CE)	2	3

GRI 3-3 Аталған аспектілер мен түрлер біздің тарапымыздан қосымша бақылау мен қорғаныс шараларын қажет етеді. Ол үшін бірқатар портфельдік компанияларда («QazaqGaz» ҰК» АҚ, «Қазақтелеком» АҚ, «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ, «Самұрық-Энерго» АҚ) Биоәртүрлілікті қорғауға бағытталған тиісті бағдарламалар мен басқа да басшылық құжаттар әзірленді. 2025 жылы «ҚазМұнайГаз» ҰК АҚ экожүйелерді қорғау жөніндегі кешенді шараларды қамтитын биоәртүрлілікті сақтау жөніндегі ұзақ мерзімді бағдарламаны әзірлеуді жоспарлап отыр. Сонымен қатар, есепті жылы ұйымда басқару контекстінде биоалуантүрлілік мәселелерін терең түсінуді қалыптастыру үшін мақсатты оқыту жүргізілді.

Қор Туралы

Тұрақты даму және
esg саласындағы
стратегиялық тәсіл

Қордың елдің әл-ауқатына
қосқан үлесі

Біз қалай жұмыс
істейміз

Біздің адамдар

Таза қоршаған ортаға
инвестиция саламыз

Корпоративтік
басқару

Қосымшалар

ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТАРАТУ

GRI 3-3 Энергетикалық сектор ұйымдары Павлодар және Алматы облыстарының индустриялық
GRI 304-2 жүктемесі жоғары өңірлерде, Қызыл кітап түрлерінің мекендеу ореолдары анықталмаған өнеркәсіптік мақсаттағы жерлерде орналасқан. Су және жел электр станцияларының биоәртүрлілікке теріс әсерінің негізгі аспектілері:

- өзендерде және/немесе басқа су айдындарында су деңгейінің айтарлықтай өзгеруі кезінде ихтиофаунаның (уылдырықтың), су омыртқасыздарының, су өсімдіктерінің, кейбір суда жүзетін және су маңындағы құстардың өлімі;
- жел электр станцияларының турбиналарымен соқтығысудан құстардың өлуі;
- орташа қуатты әуе желілерінде және жұмыс кернеуіндегі қосалқы станциялардың жабдықтарында электр тогының соғуынан құстардың өлімі.

2024 жылы Қордың энергетикалық секторы кәсіпорындарының қызметі осал экожүйелер мен биоәртүрлілікке айтарлықтай тікелей немесе жанама әсер еткен жоқ. Біз флора мен фаунаны қорғауға бағытталған бағдарламаларды үнемі жүзеге асырамыз. Балық популяциясын қорғау мақсатында гидроэлектростанцияларда гидротурбиналарда мамандандырылған балық қорғау жүйелері орнатылған. Қазақ балық шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтының ұсынымдарына сәйкес уылдырық шашатын балықтарды қорғау үшін: су бетін турбиналық су құбырларының алдындағы су қабылдағыштардың жанында түнгі уақытта прожекторлармен жарықтандыру шарасы іске асырылды. Бұл балықты тиімді түрде тежейді және оның турбиналарға түсуін азайтады, экожүйені сақтауға ықпал етеді.

Жел энергетикасы қондырғыларының (ЖЭУ) жобалау алдындағы және жобалау дайындығы кезеңінде табиғатқа әсерді барынша азайтуға ерекше назар аударылады. Мысалы, флора мен фаунаның биоритмдерін бұзуы мүмкін жарықтың ластануын азайту үшін ЖЭО-дағы жарықтандыру биоәртүрлілікті сақтауға және қалпына келтіруге ықпал ететін қажетті жалпы шамдармен шектеледі. ЖЭС-ті пайдалану барысында 2024 жылы қоныс аударатын құстармен болған оқиғалар тіркелмеген, бұл есепке алу журналындағы жазбалармен расталады.

ЭБЖ құстарға әсерін азайту үшін біз білім беру бағдарламаларын жүзеге асырамыз және орнитологтармен ынтымақтасамыз, биоәртүрлілікті сақтау саласындағы әзірлемелер нарығын үнемі зерделейміз, ұқсас компаниялардың тәжірибесімен танысамыз және табиғатты қорғау ұйымдарымен байланыста боламыз.

Қорғау шаралары бөлігінде біз құстарға арналған құрылғыларды траверстерге және ашық тарату құрылғыларының порталдарына орнатамыз, бұл құстардың желілер мен қосалқы станциялардың элементтеріне отыруына жол бермейді. Атап айтқанда, «KEGOC» АҚ 2024 жылы 11 мыңнан астам осындай қауіпсіз құс қорғау құрылғыларын орнатты. Біз сондай-ақ жел кезінде іске қосылатын, құстарға қауіп төндіретін және көші-

қон сияқты жоғары белсенділік сәттерінде оларды қорқытатын визуалды және дыбыстық Дабылдарды қолданамыз. Электр желілерінің тіректерін қайта құру процесінде оқшауланған сымдар орнатылады-бұл Электр байланысының зақымдану қаупін едәуір азайтады. Бұл тәсіл құстардың қауіпсіздігін арттыруға және олардың популяциясын сақтауға ықпал етеді. Бұл тәсіл электр желісінің инфрақұрылымы мен биоәртүрліліктің қатар өмір сүруін үйлесімді етеді.

109

Тұрақты даму саласындағы есеп 2024

Қор Туралы

Тұрақты даму және
esg саласындағы
стратегиялық тәсіл

Қордың елдің әл-ауқатына
қосқан үлесі

Біз қалай жұмыс
істейміз

Біздің адамдар

● Таза қоршаған ортаға
инвестиция саламыз

Корпоративтік
басқару

Қосымшалар

МҰНАЙ ЖӘНЕ ГАЗ ӨНДІРУ

GRI 3-3 Мұнай-газ секторы кәсіпорындарының өндірістік қызметі Каспийдің қорық аймақтарын, Маңғыстау және Ақтөбе облыстарының қорғалатын аумақтарын қозғайды. Біз қорғалатын табиғи аумақтар шегінде де, одан тыс жерлерде де табиғатты қорғау іс-шараларын жүзеге асырамыз. Бірқатар портфельдік компаниялардың, атап айтқанда, «ҚазМұнайГаз» ҰК АҚ-ның биоәртүрлілікті сақтау саласындағы саясаты мыналарды қамтиды:

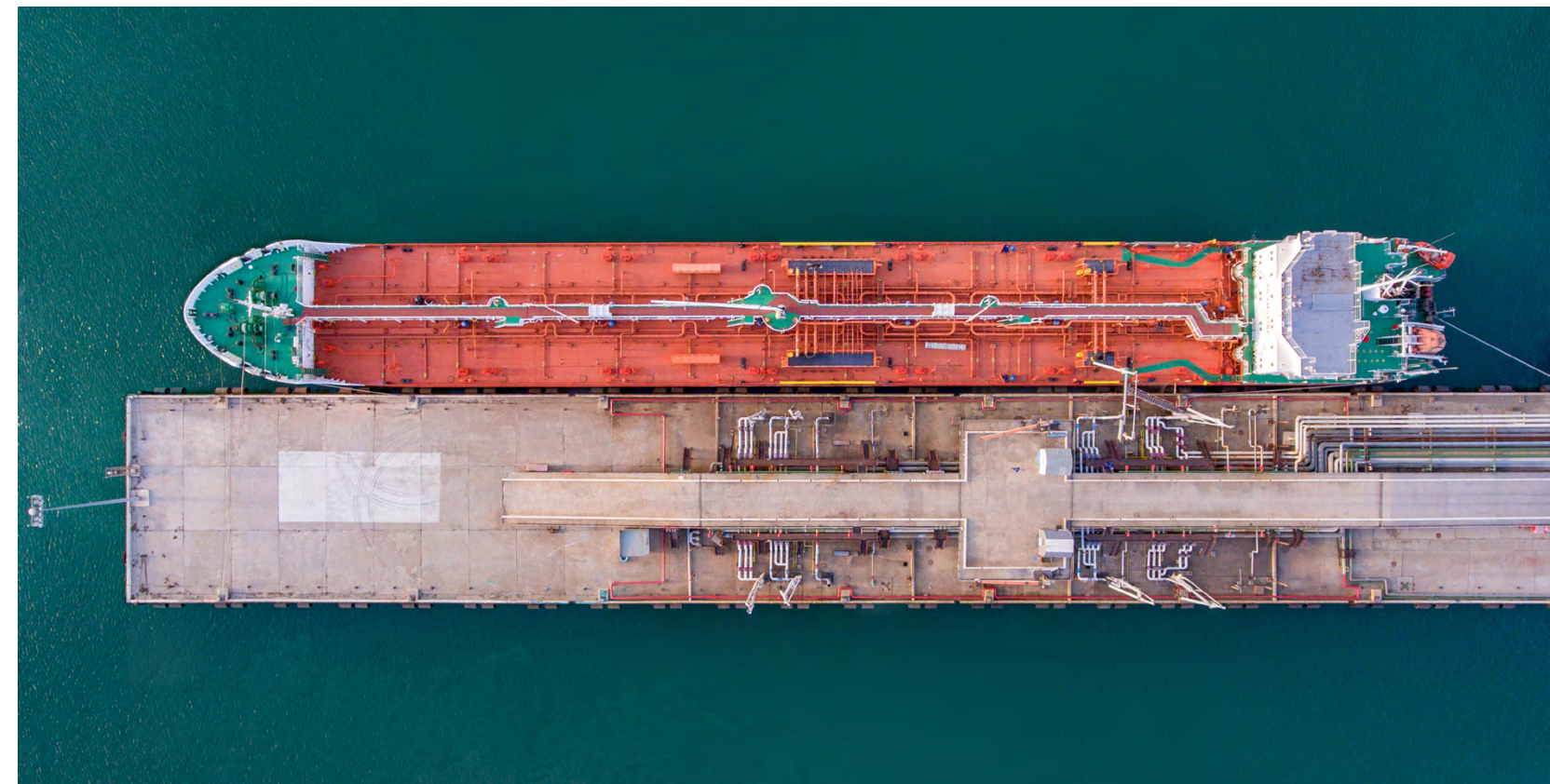
1. жануарлардың мекендеу орындарын және көші-қон жолдарын сақтау;
2. экожүйелерге ықтимал залалды барынша азайту және өтеу;
3. қалпына келтіру шаралары арқылы бұзылған аумақтардың ауданын қысқарту.

Солтүстік Каспийдің шығыс бөлігі және Еділ, Орал және Ембі өзендерінің атырауы қорғалатын табиғи аумақтың құрамына кіреді. Бұл сулы-батпақты жерлер миллиондаған суда жүзетін және суға жақын құстардың Отаны бола отырып, Еуразияның биоәртүрлілігі үшін маңызды. Құстардың 70-тен астам түрі солтүстік-шығыс Каспий арқылы қоныс аударады. Олардың ішінде Қазақстанның Қызыл кітабына енген сирек кездесетін бес түрі бар. Аймақтың суларында бекіре тұқымдас балықтардың 25 түрі, сондай-ақ Каспий теңізінің эндемикасы болып табылатын Каспий итбалықтарының популяциясы мекендейді.

Біздің Каспий өңіріндегі қызметіміз «Исатай», «Абай» және «Әл-Фараби» учаскелерімен, сондай-ақ Қаражанбас кен орнымен, Ақтөбе облысында – Өріктау, Әлібекмола және Қожасай кен орындарымен ұсынылған.

Мұнай және газ өндіруші компаниялардың биоәртүрлілікке теріс әсерінің негізгі аспектілері:

- каспий итбалықтары үшін алаңдаушылық факторы;
- құстар мен итбалықтардың мекендейтін жерлерінің Мұнай және мұнай өнімдерімен ластануы;
- Каспий теңізіне улы заттардың авариялық/рұқсатсыз шығарылуы нәтижесінде ихтиофауна мен итбалықтарға зиян келтіру;
- ашық булану өрістеріндегі Мұнай көмірсутектерінің уытты әсері;
- булану өрістеріне қонатын су маңындағы құстардың өлімі;
- электр станциясында электр тогының соғуынан құстардың өлімі;
- жаңа ұңғымалар мен ілеспе инфрақұрылымды орналастыру кезіндегі алаңдаушылық факторы;
- жолдар желісінің кеңеюіне байланысты өсімдіктер қауымдастығының деградациясы.

Осы аумақтарға әсер етудің алдын алу мақсатында біз флора мен фаунаың жай-күйін, теңіз суының, түбіндегі шөгінділердің және атмосфералық ауаның ластану деңгейін бақылай отырып, келісімшарттық учаскелердің аумақтарында белсенді экологиялық мониторинг жүргіземіз.

2024 жыл ішінде өтемақы шаралары шеңберінде Орал өзеніне бекіре балықтары мен стерлеттердің 88,8 мың кәметке толмағандары шығарылды. Каспий теңізі мен оның жағалау аймағының биоәртүрлілігін сақтау мақсатында Кигаш өзеніне 23,6 мың жас белуга шығарылды.

GRI 3-3 «QazaqGaz» ҰК» АҚ-да International Finance Corporation Performance standard 6 (IFC), Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and ecosystem Services (IPBES), International Union for conservation of nature and natural resources (IUCN), life certification standards (LIFE), Science Based Targets Network (SBTN) және Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD) халықаралық әдістемелері мен стандарттарына сәйкес әзірленген биоалуантүрлілік жөніндегі бағдарлама жұмыс істейді. Бағдарлама шеңберінде экожүйелердің үш түрі – таулы, жартылай шөлді және шөлді, дала мен орманды дала бөлінісінде биоәртүрлілікке әлеуетті әсерді бағалау жүргізілді, барлық мүдделі тараптарды біздің әсер ету аймақтарындағы экожүйе компоненттерінің жай-күйі мен ластануы туралы ақпаратпен қамтамасыз ету мақсатында мониторинг жүйесін ұйымдастыру бойынша ұсынымдар әзірленді.

ТАУ-КЕН МЕТАЛЛУРГИЯ СЕКТОРЫ

Тау-кен металлургия секторы уран мен полиметалл кендерін барлау және өндіру жөніндегі ұйымдармен ұсынылған. Сектордың өндірістік қызметі мынадай ерекше қорғалатын табиғи аумақтармен шектеседі: Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік қорық аймағы, Арыс және Қарактау мемлекеттік қорық аймағы, Қарғалы мемлекеттік табиғи қорығы. Олардың ықпал ету аймағына «Қазатомөнеркәсіп» ҰАҚ» АҚ-ның 16 учаскесі/кен орны кіреді.

Тау-кен металлургия секторының биоалуантүрлілігіне негізгі әсері:

- құрылыс-монтаждау, бұрғылау және жер жұмыстарын жүргізу кезінде тікелей механикалық әсерге байланысты топырақ қабаты мен табиғи өсімдік жамылғысының тұтастығын бұзу,
- өндірістік учаскелерге жақын далалық жолдар санының көбеюіне байланысты топырақ-өсімдік жамылғысына қосымша жүктеме,
- құрылыс жұмыстары кезінде жануарлардың тіршілік ету ортасының үзінді өзгеруі (бауырымен жорғалаушылар, құстар мен сүтқоректілер әсер ету аймағынан уақытша кетуі мүмкін),
- жануарлардың бөтен түрлерін бейімдеу мүмкін, бірақ бұл процесс қайтымсыз емес және жергілікті фаунаның генофондына әсер етпейді,
- құрылыс жұмыстары мен көлік жүктемесі есебінен маңызды мекендеу орындарының аумақтарын қысқарту.

Тау-кен металлургия секторында тәуекелдерді азайту үшін кен орындарын өнеркәсіптік игеру процесінде қоршаған ортаға әсерін және пострекультивациялық кезеңде экожүйелерді қалпына келтіру шараларын ескеретін биоәртүрлілікті бағалау стандарты әзірленді. 2024 жылғы жағдай бойынша биоәртүрлілікке әсер ету жергілікті, уақытша және қайтымды болып қала береді. Ол әлі күнге дейін жеке биологиялық түрлерге айтарлықтай әсер етпей, өнеркәсіптік инфрақұрылым мен көлік жүктемесінің құрылыс аймақтарымен шектеледі.

Ұлттық заңнаманың талаптарына және пайдалы қазбаларды өндіру саласындағы барлық жаңа және кеңейтілетін жобалар үшін үздік халықаралық тәжірибеге сәйкес биоәртүрлілікке байланысты аспектілерді міндетті түрде ескере отырып, қоршаған ортаға әсерді бағалау жүргізіледі. Жобалық құжаттаманы әзірлеу шеңберінде қоршаған ортаға әсерді бағалау кезінде жобаның флора мен фаунаға әсерін егжей-тегжейлі бағалау жүргізіледі, бағалау нәтижелері бойынша құрылыс және пайдалану кезеңіндегі жоба қызметіне байланысты экожүйенің биологиялық компоненттеріне тәуекелдер мен әсерлерді басқару жөніндегі іс-шаралардың орындалуын қамтамасыз ететін Биоәртүрлілікті басқару жоспарлары әзірленеді.

